

Karel Pstružina: Úvahy nad Hamletem.

Osoby:

Hamlet: princ, syn dřívějšího krále, kterému Duch napoví, že jeho otec byl zavražděn a vyzve ho k pomstě.

Claudius: král, který zabil svého bratra, Hamletova otce a vzal si za ženu Hamletovu matku.

Královna Gertruda: Hamletova matka, která se provdala za Claudia.

Duch: Duch Hamletova otce, vyzývající Hamleta k pomstě.

Polonius: Lord - komoří, snažící se zavděčit královi.

Laertes: syn Polonia, který chce pomstit smrt svého otce.

Ofelie: dcera Poloniova, která z nenaplněné lásky k Hamletovi zešílí a utopí se.

Horacio: Hamletův jediný přítel, sdílející s ním všechna jeho tajemství.

Rosencrantz a Guildenstern: Hamletovi spolužáci a Claudiovi služebníci.
a další.

(Act III, scene I, lines 55 - 88)1)

Hamlet:

To be, or not to be: that is
the question:
Whether 'tis nobler in the mind
to suffer
The slings and arrows
of outrageous fortune,
Or to take arms against
a sea of troubles,
And by opposing end them?
To die: to sleep;
No more; and, by a sleep
to say we end
The heart-ache and the thousand
natural shocks
That flesh is heir to, 'tis
a consummation
Devoutly to be wish'd. To die,
to sleep;
To sleep: perchance to dream:
ay, there's the rub;
For in that sleep of death
what dreams may come
When we have shuffled off

Být nebo nebýt. Jak to
rozhodnout?
Je důstojnější mlčky
sklonit hlavu
před potupnými šípy osudu,
nebo vzít zbraň a přival
trápení
ukončit navždy vzpourou?
- Zemřít, spát,
a dost, už nebýt! V spánku
najít klid
po strastech duše,
po tisíci ranách
strpěných za živa.
To by byl cíl,
po jakém možno toužit
- zemřít, spát!
Spát - snad i snít!
To je ta překážka:
sny, které možná přijdou
v spánku smrti,
až unikneme trýzním

this mortal coil,
 Must give us pause. There's
 the respect
 That makes calamity
 of so long life;
 For who would bear the whips
 and scorns of time,
 The oppressor's wrong, the proud
 man's contumely,
 The pangs of dispriz'd love,
 the law's delay,
 The insolence of office,
 and the spurns
 That patient merit
 of the unworthy takes,
 When he himself might
 his quietus make
 With a bare bodkin?
 who would fardels bear,
 To grunt and sweat
 under a weary life,
 But that the dread
 of something after death,
 The undiscover'd country
 from whose bourn
 No traveller returns,
 puzzles the will,
 And makes us rather bear
 those ills we have
 Than fly to others
 that we know not of?
 Thus conscience does make
 cowards of us all;
 And thus the native hue
 of resolution
 Is sicklied o'er with
 the pale cast of thought,
 And enterprises of great pith
 and moment
 With this regard their currents
 turn awry,
 And lose the name of action.

v tomto světě,
 nás nutí váhat
 - proto žijeme
 tak dlouho, třeba
 v neštěstí. Vždyť kdo
 by jinak snášel bičující
 výsměch,
 bezpráví mocných,
 křivdy nadutých,
 tupení lásky,
 nespravedlnost,
 sprostotu úřadů
 a drzou pěst,
 s níž bezectnost se vrhá
 na schopné,
 kdybych jen věděl,
 že mu rána dýkou
 zajistí oddech.
 Kdo by setrval
 pod tíhou otrockého života,
 kdyby v nás hrůza z toho,
 co je po smrti,
 tam v nezbádané zemi,
 odkud se ten, kdo vešel,
 nevrací,
 nemátla vůli, kdyby nenutila
 poddat se raději
 přítomnému zlu
 než prchat k jinému,
 jež neznáme.
 Tak vědomí z nás dělá
 zbabělce,
 původní barva rozhodnosti
 bledne
 pod neduživou šedí myšlenky,
 i naše nejráznější záměry
 se touto bází
 nemohoucně hroutí
 a čin z nich nevzejde...

Hamlet si na otázku být nebo nebýt odpovídá tak, že i útrpná existence je pro nás přitažlivější, než nejistota nebytí (the dread of something after death). Z říše nicoty se nikdo nevrací, aby mohl podat svědectví o tom, co nás po smrti čeká, a pro tuto nejistotu žijeme dál. Kdybychom věděli, že je skutečně "nic", bez pocitu, že je to věčný spánek beze snů, pak by propad do jeho hlubin nebyl ničím strašným. Hrozivé je žít v ponížení, podřizovat se stupiditě, hlupákům, úřadům, nadutcům a být si vědom svých schopností, které nám není dovoleno uplatnit. Hrozné je vědět, že zločin má být potrestán a nenalézat prostředek, jak jej potrestat. To je úděs. Nebylo by lepší přijmout smrt ostřím dýky? Hamlet odpovídá - Ne. Otrocký život nelze zaměnit za nicotu, neboť neznáme její povahu. Nevíme, jaké sny budeme mít po smrti (what dreams may come), jaký bude náš posmrtný život.

Co podněcuje Hamleta k takovýmto úvahám. Je to úkol, který má před sebou - náprava křivdy, trest za zločin, který může vykonat jen on a nikdo jiný, dokonce ani svěřit se s tímto úkolem

někomu blízkému nelze, neboť by to znamenalo ohrožení možnosti vykonat, co vykonat je nutné.

Hamlet je osamělý se svým úkolem a navíc má ještě ve chvíli meditace vnitřní nejistotu, zda zločin byl skutečně spáchán. Ví o něm jen z přeludu, z výpovědi ducha, který může být jen snem. Vždyť duch promluvil jen k němu a nikomu jinému a tím jen Hamleta pověřil úkolem vykonat spravedlnost. Spravedlnost, která není z tohoto světa, ale může napravit tento svět.

Hamlet musí získat nejprve pozemskou jistotu o zločinu, než vykoná trest a také proto se mu rozhodnutí mezi životem a smrtí zdá být tak těžkým. I když Hamletovi jde o obecné zamýšlení se nad životem a smrtí, kdesi v pozadí úvahy se objevuje i to, že zločinec bude potrestán smrtí a tudíž Hamlet musí vědět, zda to není obráceně, zda smrt není jen blaženým usnutím, ale skutečným trestem, zda neodsuzuje vlastně sebe tím, že zůstane na živu k trestu předpekli, zatím co mrtví zůstanou blažení v bezesném spánku.

Jakou povahu má nicota, z níž vytryskne vědomí a do níž se opět propadneme? Jak se dovědět, jak nabýt jistotu o povaze neznáma, o smrti? Ten, kdo odpověď zná ji již nemůže sdělit (No traveller returns). Jak blízko jsme zde ke Gorgiovi a jeho třem zásadám, které vyložil ve spise "O nejsoucím čili o přírodě".

Jak se dostat za zrcadlo vědomí? Je za ním klid bezesného spánku, nebo je tam peklo pro hříšníky? Vždyť přece bůh spánku Hypnos a bůh smrti Thanatos jsou dvojčata bohyně noci Nyx, jsou si k nerození podobní a tak mezi smrtí a spánkem může být jen nepatrný rozdíl.

Hamlet nezná odpověď. Nepřidrží se tradičního náboženského výkladu, neboť pak by měl jistotu, že vrah bude smrtí potrestán a že jeho utrpení hned tak neskončí. Avšak zároveň s tím, jak Hamlet vykoná čin spravedlnosti, i on sám bude vrahem a čeká ho tedy stejný trest, a to bez ohledu na to, že on je jen ramenem spravedlnosti a nikoli zjištěným vrahem. Zabije-li Claudia, proviní se proti příkázání nezabiješ.

Raskolnikovské dilema užitečné vraždy nepotřebného, nebo zlého člověka později obohatilo tyto motivy. Hamletův problém je však jiný. On musí potrestat, bude-li s jistotou vědět, že král a otčím je vrah, neboť není nikdo jiný, kdo by tak mohl učinit, alespoň nikdo zde na Zemi. Musí vydat duši vrahovu absolutnímu soudu, kde se rozhodne definitivně. Je zde sice ještě Fortinbras, který by mohl ve válečném výboji také krále porazit a vydat jej absolutnímu soudu, ale to Hamlet nebere v úvahu, neboť nespolehá ani tak na absolutní soud jako na samotnou povahu smrti. V jeho úvahách se objevuje zamýšlení se nad povahou smrti, která je, či není trestem, a životem, který je či není trestem?

Je to zřejmé ve scéně, kdy Hamlet jde po divadelním představení za svou matkou a uvidí modlíciho se Claudia. Uvažuje s vytaseným mečem, zda ho má zabít, či nikoli.

(Act III, scene III, lines 74 - 87)

Hamlet:

and so he goes to heaven;

And so am I reveng'd.

That would be scann'd:

A villain kills my father;

and for that,

I, his sole son,

do this same villain send

Vejde do nebe;

tím splním pomstu.

- Jak to vlastně je?

Lotr mi zabil otce a teď já,

jediný syn, mám tomu lotrovi

otevřít za to cestu

To heaven.	k nebesům?
Why, this is hire and salary,	Tím bych se pomstil?
not revenge.	Odměnil bych ho!
He took my father grossly,	Zavraždil otce v den,
full of bread,	kdy hodoval,
With all his crimes broad blown,	a oddával se hříšným
as flush as May;	radostem.
And how his audit stands	Kdo může vědět,
who knows save heaven?	jak soudí nebe?
But in our circumstance	My ve světě se jenom
and course of thought	dohadujeme,
'Tis heavy with him.	že to má zlé.
And am I then reveng'd,	A když ho zabiji
To take him in the purging	ve chvíli pokání a přípravy
of his soul,	
When he is fit and season'd	na cestu k Bohu,
for his passage?	pomstím se mu tím?
No.	Ne.

Kdo může vědět jak soudí nebe? My ve světě se jenom dohadujeme jak jsou vyměřeny tresty pro hříšníky. Trestat lze různě. Člověk může být zbaven svobody pohybu žalařováním. Může mu být také způsobována fyzická bolest. Trestat lze ale také tak, že člověku je odepřena možnost žít podle vlastních představ, tím, že je mu odepřena možnost uplatnit jeho schopnosti. A k tomu nemusí být vězení jediným prostředkem. Vězením se tak stává vnitřní, intimní prožitek světa, kterého se nelze zbavit jinak, než odstoupením od přání, od všech vazeb, v nichž se Ego projevuje. Trestat lze také smrtí. Je však trestem stav, kdy si nic neuvědomujeme, tedy ani to, že jsme potrestáni?

Jestliže smrt je jen spánkem, nebo vyváží-li pokání v hodině smrti hříšný život, pak by se Hamlet sám odsoudil k peklu pozemského života. Protože život je peklem nebo peklu podobný, má-li být sdílen s vrahem vlastního otce a s matkou, která zůstala v páchnoucím loži neřesti a hříchu s vrahem vlastního manžela.

(Act III, scene IV, lines 90 - 94)

Hamlet:

Nay, but to live	Jak jste jen mohla žít
In the rank sweat	v páchnoucím loži neřesti
of an enseamed bed,	a hříchu,
Stew'd in corruption,	oplzle se s ním milovat
honeying and making love	
Over the nasty sty, -	jak v chlívě.

Může být ještě něco horšího, než život v takovýchto poměrech? Může být smrt horší?

Na otázku zda být či nebýt neznáme odpověď, a proto žijeme a snášíme všemožná utrpení. Jsme zbabělci (Thus conscience does make cowards of us all). Na druhou miskou vah můžeme položit jen vědomí odpovědnosti za to, jak náš život prožijeme, které je zároveň i vědomím odpovědnosti za životy druhých. To může být důvodem, proč musíme snášet bolesti a utrpení. My se nemůžeme vyhnout neustálému hodnocení našeho chování kritériem dobra a zla. Smrt by byla jen úhybným manévrem, zbavením se odpovědností. Rozhodnout se mezi životem a smrtí je obtížné, a protože neznáme povahu smrti, žijeme dál, avšak to, zda

prožijeme život jako zbabělci, tzn. tak, jak se žije, či zda si uvědomíme svou odpovědnost a budeme žít s ní, to závisí jen na nás. Zbabělcem je člověk nejen proto, co udělal, ale také proto, co neudělal.

Základní tematizaci monologu, je možné dále promýšlet. Je možné říci, že celé drama má základní tematizaci dvoj-světí. Dvojsvětí je ve hře stále přítomné a Hamlet neustále prochází ze světa pravdy do světa lži, ze světa šílenství do světa normality, ze světa hry do světa života.

Je možné neustále vidět jasně vedenou linii mezi věcmi lidskými a mimo-lidskými. Nejdříve se to projevuje ve scénách, v nichž vystupuje duch Hamletova otce. O věcech, které nás přesahují se nemůžeme s evidencí, tj. jasností, zřetelností, nic dovědět. Můžeme tušit, můžeme mít dokonce dojem o styku s věcmi mimo-lidskými v podobě vidění, i slyšení, ale jistotu důkazu nemáme. Jde spíše o něco, jako je náš vnitřní hlas, který se dere na povrch, jde o napomínání, o intuici, s níž si věci vysvětlujeme, ale evidence a důkaz, že věci jsou takové, jak nám je zásvětí vyjevilo, zde chybí. Tušení, které by ospravedlnilo čin, musí být podloženo nějakým důkazem. Spojení s mimo-lidským v podobě ducha, který dává výpovědi o skutečnosti, je spíše Hamletovým vnitřním světem, je hlasem jeho svědomí, je to prožívání situace, v níž se ocitl. Mimo-lidské tak není mimo nás, ale je to náš vnitřní svět, je to svět k němuž, chceme-li, máme přístup. Tušení však musíme dále prozkoumávat, propátrávat, podepřít evidentním důkazem. Mnozí to nedělají a svůj vnitřní hlas umlčí tím, že se orientují jen v rovině zjevného.

Tak se děje např. při rozhovoru Hamleta s matkou.

(Act III, scene IV, lines 130 - 138)

Queen:
To whom do you speak this?
Hamlet:
Do you see nothing there?
Queen:
Nothing at all;
 yet all that is I see.
Hamlet:
Nor did you nothing hear?
Queen:
No, nothing but ourselves.
Hamlet:
Why, look you there! look,
 how it steals away;
My father,
 in his habit as he liv'd;
Look! where he goes, even now,
 out at the portal.
Exit Ghost.
Queen:
This is the very coinage
 of your brain:
This bodiless creation ecstasy
Is very cunning in.

Královna:
Komu to říkáš?
Hamlet:
Nic tam nevidíte?
Královna:
Ne, vůbec nic.
A přece vidím všechno.
Hamlet:
A nic jste neslyšela?
Královna:
Jenom nás.
Hamlet:
Vidíte, tamhle,
mizí z dohledu.
Můj otec tak,
jak býval za živa.
Teď už je ve dveřích
a odchází.
Duch zmizí.
Královna:
To jenom tvoje
hlava zplodila.
Šílenství umí
lhostivě vytvářet
nehmotné přízraky.

Královna ducha nevidí ani přes Hamletovo upozornění, nenaslouchá svému vnitřnímu hlasu. Duch je tak jen Hamletovým smyslem pro spravedlnost a odpovědnost. Královna považuje Hamleta za šíleného, i když šílená je spíše situace, v níž se oba

Je proto nutné zabývat se vším a to i tehdy, když nás věci mohou překračovat, nebo přicházet, aniž bychom vlastně věděli odkud. A to je problém, který stále před námi vyvstává. Odkud přichází motivy našich činů, ony záhadné stimuly, na čem se zakládají naše rozhodnutí.

Hamlet mohl mávnout rukou a říci Horaciovi, Marcellovi a Bernardovi: "To se vám jen zdálo - duch? Asi jste byli unavení noční službou." A situace by vyprchala. Kolikrát to v životě uděláme?

(Act I, scene II, lines 77 - 86)

'Tis not alone my inky cloak,	Co cítím a co jsem,
good mother	to nevyjádří
Nor customary suits	smuteční šaty
of solemn black,	ani černý plášť,
Nor windy suspiration	přehnané vzdychání
of forc'd breath,	
No, nor the fruitful river	a proudy slz,
in the eye,	
Nor the dejected haviour	truchlivá tvář a všechno,
of the visage,	co se patří,
Together with all forms, modes,	když jdeme na pohřeb.
shows of grief,	- To, jsou zdání!
That can denote me truly;	Každý to přece snadno
these indeed seem,	zahraje.
For they are actions	Ale co hlodá ve mně,
that a man might play:	nechce být
These but the trappings	tak jako tohle
and the suits of woe.	snůškou formalit.

Hamlet nejprve snad citem rozpoznává, že něco není v pořádku. Rozumově nemá žádné důvody, proč by si myslel, že jeho otec byl zavražděn. Cit, tušení, humovské impresie, něco, co je hluboce v nás, nám napomáhá v orientaci ve světě. My máme vždy matné pocity o tom, co se ve světě odehrává, co se stane, neboť vždy máme svět již nějak předem v sobě. Je to neustálá anticipace, s níž jsme vždy již nějak před-připraveni na budoucí

okamžiky. Obdobně je tomu i u Claudia, i on nejprve tuší co se stane.

(Act III, scene I, lines 171 - 176)

King:

Love! his affections	Ne, láskou netrpí.
do not that way tend;	A nešílí,
Nor what he speak,	i když mluví trochu
though it lack'd form a little,	zmateně.
Was not like madness.	Pod tíhou skličivosti,
There's something in his soul	v hloubi duše
O'er which his melancholy sits	v něm zvolna něco zraje
on brood;	k životu.
And, I do doubt,	Až se to vyklube,
the hatch and the disclose	mám obavy,
Will be some danger;	že budeme v nebezpečí.

Hamlet a Claudius jsou rovnocennými protihráči. V jejich postavách je na jedné straně zosobněna spravedlnost a na druhé touha po moci, které tak často stojí proti sobě. Oba vědí, oč běží a oba jsou schopni využít všech prostředků pro prosazení svých životních cílů. Oba překračují rovinu jevového. Rozum může také mnohé logicky vyvodit, ale musí mít nějaký hlubší důvod, proč se určitými fakty má zabývat a proč prozkoumávat určité pole skutečností, proč pátrat po něčem, co není zjevné. Hlubší důvod zaměstnávající rozum, nemá jiný, než pocitový základ, který je prvním tykadlem nastavovaným světu. Mnohdy však to, co je v nás jen v podobě dojmů, co není přesně artikulováno, je námi neuchopeno a naše myšlení jde jiným směrem. Tak je tomu proto, že my jsme neustále činní, neustále jsme vystavováni novým a novým podnětům, s nimiž se musíme vypořádat. A tak to, co je jen tušené a nevyslovené zasouváme do periferií mysli. Někdy se od řešení situace můžeme dostat na scesti i díky perpetuálnosti naší mysli, která nám neustále nabízí další a další ideje a nedovoluje nám hlouběji se zaměřit jedním směrem a důkladněji prozkoumávat důvody našich impresí.

Ne tak tomu je u Hamleta. Smutek u něj není truchlení, ale čekání na vyřešení situace. A najednou je osloven, vyzván, aby se přidal k noční hlídce a dověděl se něco, co tuší, co je již nějak v něm.

Život sám je situací, je výzvou. Vrodili jsme se do něj. Nemáme na něm příčinění, ale najednou jsme již zde. Nenosíme sice černý oděv smutku, ale přesto jsme plní reflexe světa. Mnohdy nic nepostřehneme a uchylujeme se k onomu: "Vždyť se nic neděje." Náznaky, zprostředkované informace o situacích často odkazujeme jako zdání a únavu, místo abychom se vypravili na hamletovskou noční hlídku vnitřního rozjímání a dověděli se věci, které vlastně ani vědět nechceme, protože bychom k nim pak museli zaujmout postoj a museli bychom je řešit, protože bychom byli vtaženi do nežádoucí situace a nemohli bychom se již chovat jako nevědoucí. Mnohdy výzvy životních situací nepřijímáme a pohybujeme se v rovině jevů. Necháváme se vláčet okolnostmi a odmítáme tím i převzít odpovědnost, která z našich životů plyne. Odpovědnost však nelze odmítnout. My máme odpovědnost nejen za to, co jsme udělali, ale i za způsob jímž jsme žili. Hamlet se odpovědnosti nevyhýbá. Uvědomuje si, co se v Dánsku děje a bere budoucnost za svou.

Odpovědnost Hamletova je jiná, než Laertova. Oba berou spravedlnost a rozhodnutí o tom, jak potrestat vraždy svých otců

do svých rukou, a přesto je v jejich postojích rozdíl.

(Act V, scene II, lines 75 - 78)

Hamlet:

But I am very sorry, good Horatio,	Je mi však velmi líto,
	Horacio,
That to Laertes	jak jsem se choval
I forgot myself;	vůči Laertovi.
For, by the image of my cause,	To, oč jde mně,
I see	se tolik podobá
The portraiture of his:	i jeho sporu.

Laertes je nevědomý, pohybuje se v rovině zjevného, a je Claudiem doveden k činům. Laertes je neustále pod kontrolou, aniž by o tom věděl, a mnohdy i chce být pod kontrolou. Nestačí na svůj život.

Polonius za ním posílá do Paříže Reynalda s příkazem:

(Act II, scene I, lines 3 - 5)

Polonius:

You shall do marvellous wisely,	A dokaž taky,
good Reynaldo,	že jsi chytrá hlava;
Before you visit him,	než k němu půjdeš,
to make inquiry	ať se všude vyptáš,
Of his behaviour.	jak se tam vůbec chová.

Stejně tak je i jeho chování pod kontrolou Claudia, který jen popotahuje za nitky Laertova vzteku a dovede ho až k souboji.

(Act IV, scene VII, lines 57 - 70)

King:

If it be so, Laertes,	Král:
As how should it be so?	Jestliže je to pravda,
how otherwise?	Laerte -
	patrně je,

Will you be rul'd by me?

Laertes:

Ay, my lord;

So you will not o'er-rule me

to peace.

King:

To thine own peace.

If he be now return'd,

As checking at his voyage,

and that he means

No more to undertake it,

I will work him

To an exploit,

now ripe in my device,

Under the which

he shall not choose but fall;

And for his death no wind

of blame shall breathe,

But even his mother

shall uncharge the practice

And call it accident.

Laertes:

My lord, I will be rul'd;

The rather,

Král:

Jestliže je to pravda,

Laerte -

patrně je,

i když to nechápu -

chceš, abych já tě vedl?

Laertes:

Ano chci.

Jen nesjednejte

mezi námi smír.

Král:

Smířím tvou duši.

Jestli přerušil

svou cestu,

vrátil se a nemíní

nastoupit plavbu znovu,

zlákám ho

do jiné pasti.

Promyslel jsem plán.

Čeká ho smrt.

A nikdo nevzdychne

o něčí vině; dokonce i matka

bude v té smrti vidět

náhodu.

Laertes:

Vedte mě, výsosti,

a nejlíp tak,

if you could devise it so abych moh já ten záměr
That I might be the organ. změnit v čin.

Hamlet je naopak samostatný a plně vědomý skutečnosti. Jeho odpovědnost je skrytá. Nikdo, snad mimo Horacia, o ni neví. Hamletovy činy nelze ze zjevné roviny posuzovat, a když se tak děje, je pokládán za vraždicího šílence. Když však odkryjeme temnoty Hamletových motivací, když porozumíme tím, že uslyšíme, když se dostaneme do roviny, v níž Laertes nic nechápe, neboť nebyl osloven situací, a i když se v ní ocitl, nechal výzvu upadnout, nepodíval se za věci, ale jen na věci a události, pak uvidíme, že Hamletovy pohnutky řeší věci lidské z ohledu spravedlnosti. A tak se ocitáme v rovině transcendence.

Mimo roviny rozlišení mezi lidským a mimolidským, které jsou zobrazeny dialogy s duchem Hamletova otce, jsme najednou i v rámci lidského, zatahování odpovědností a spravedlností k něčemu, co přesahuje individuální život, a co je rovněž skryté uvnitř našich myslí.

Hamlet se proplétá mezi těmito světy obtížen úkolem, který nespočívá v ničem jiném, než v záměně těchto světů. To je úděl Hamleta, a snad všech rozumějících, převrátit světy. Pro Hamleta proto, aby spravedlnosti bylo učiněno zadost, a pro rozumějící proto, aby svět zjevného byl vystřídán světem pravdy, aby vše bylo, jak má být.

Podívejme se třeba, jak se Hamlet jeví ostatním, a jaký je ve svém vnitřním světě myšlenek, které jsou jeho pravým záměrem a které, kdyby nebyly divákovi zprostředkovány, nechaly by i jeho na pochybách o tom, jaký Hamlet vlastně je.

Zajímavé je, v tomto ohledu, rozlišení mezi šilenstvím Hamletovým a Ofelie. Podobně jako je tomu s odpovědností Laertovou a Hamletovou, je zde rozdíl i v šilenství. Hamlet stále sleduje něco skrytého za věcmi a událostmi a jeho šilenství je jen prostředkem, jak se dostat věcem na kloub. Skrytosti jsou nepřístupné normalitě, ale nenormalita umožňuje průniky do pozadí věcí, umožňuje pozorovat i jednat jinak, než se v každodenním světě děje.

Polóniova rodina není královská, vše, co se v ní odehrává je rovina běžného života. Tak je tomu i s šílenstvím Ofelie. Ona není jako šílená. Ona je šílená. Je jednorozměrná. Intriky, které dělá Polonius, jsou kličkami ve světě před oponou, v každodennosti. Polonius se domnívá, že Hamlet zešílel z lásky k Ofélii.

(Act II, scene II, lines 141 - 150)

Polonius:

'Lord Hamlet is a prince,
 out of thy star;
This must not be': and then
 I precepts gave her,
That she should lock herself
 from his resort,
Admit no messengers,
 receive no tokens.
Which done, she took the fruits
 of my advice;
And he, repulsed,
 - a short tale to make, -
Fell into a sadness,
 then into a fast,
Thence to a watch,

thence into a weakness,	tím zaslábl,
Thence to a lightness;	ke všemu otupěl a nakonec
and by this declension	
Into the madness,	nás všechny zarmoutil
wherein now he raves,	svým šílenstvím.
And all we wail for.	

Polonius sám zažil velkou lásku, jak se přiznává a málem z ní zešilel.

(Act II, scene II lines 193 - 194)

Polonius:

and truly in my youth I suffered	Já v mládí
much extremity for love;	hrozně trpěl z lásky, skoro
very near this.	takhle.

Polonius z nenaplněné lásky vyvodil pro sebe závěr, životní poučení, které sděluje svému synu.

(Act I, scene III, lines 58 - 81)

Polonius:

And these few precepts	Zapiš si za uši,
in thy memory	co ti teď řeknu.
Look thou character.	Neplýtvej slovy o tom,
Give thy thoughts no tongue,	co si myslíš,
Nor any unproportion'd thought	a nejednej,
his act.	dokud se nerozmyslíš.
Be thou familiar,	Buď nenucený,
but by no means vulgar;	ale ne hned vlezlý.
The friends thou hast,	Přítele musíš napřed
and their adoption tried,	vyzkoušet,
Grapple them to thy soul	a obstojí-li,
with hoops of steel;	drž ho na řetězu.
But do not dull thy palm	Nesmíš se s každým
with entertainment	jen tak zahodit -
Of each new-hatch'd,	na drzé holobrádky
unfledg'd comrade. Beware	nemáš čas.
Of entrance to a quarrel,	Když se ti nepovede
but, being in,	vyhnout se rvačce,
Bear't that th'opposed	ať podruhé
may beware of thee.	všem už zajde chuť.
Give every man thine ear,	Vyslechni každého,
but few thy voice	sám mluv jen zřídka.
Take each man's censure,	Své názory si ponech
but reserve thy judgment.	pro sebe.
Costly thy habit	A šaty, to je důležitá věc.
as thy purse can bay,	Máš dost peněz,
But not express'd in fancy;	tak ať jsou parádní.
rich, not gaudy;	Jenom se varuj
For the apparel	nestřídmosti v módě -
oft proclaims the man,	naš kabát,
	to je naše vizitka,
And they in France	a ve Francii zvlášť.
of the best rank and station	Tam je to zvyk,
Are most select and generous,	že vznešení
chief in that.	se strojí vznešeně.
Neither a borrower,	Dluhy jsou hřích
nor a lender be;	a půjčovat je hloupost -
For loan oft loses both	kdo půjčí,

itself and friend,	ztratí přítele i půjčku.
And borrowing dulls	A půjčovat si?
the edge of husbandry.	Zkáza hospodářství.
This above all:	Sám sobě nechtěj
to thine own self be true,	nikdy nalhávat
And it must follow,	a bude pro tebe
as the night the day,	už pouhá hračka
Thou canst not then be false	nezalhat nikomu.
to any man.	
Farewell; my blessing season	- Už utíkej.
this in thee!	Ať jsou ti
	moje slova posilou.

Poloniovy rady, které každý z nás slyšel od svých rodičů nebo prarodičů, by se daly shrnout:

- moc nemluv, své názory si ponech pro sebe;
- přítele vyzkoušej a stejně mu moc nedůvěřuj;
- šaty jsou důležitá věc;
- nepůjčuj a nepůjčuj si.

Všechny tyto rady varují před otevřením se světu. Ve slovech, v řeči, se může projevit názor, který charakterizuje osobnost, a jakmile se projeví, pak může něco odhalit, co bylo mlčením zatajené. Řeč vždy něco odhaluje a nikdo si nemůže být jistý, jaký dopad může mít vyslovený názor. Slova se vždy vrátí k tomu, kdo je vyslovil a my se z odpovědi dovíme i to, co ani vědět nechceme. Proto ve světě jeví je lépe nechat vše být tak, jak to je. Neproblematizovat svět otázkou. Hamlet je jiného názoru a právě skrze řeč se chce dobrat pravdy.

Stejného charakteru jsou i další Poloniovy rady. Uzavřít se do ulity, obrnit se oděvem, neboť nevíme co nás čeká. Vystupovat vždy jen ze zajištěných pozicí. Otevřenost, jakou vyžaduje přátelství, nebo láska, může člověka hluboce zranit a pak už je jen krůček k šílenství.

Z Ofeliina šílenství není návratu. Ona překročila řeku Léthé, dostala se za věci, ale nemůže zpět. Ofelie říká Claudiovi:

(Act IV, scene V, lines 42 - 45)

Ophelia:

They say the owl	Bůh vám to zaplat'. Sova prý
was a baker's daughter.	dříve byla pekařova dcera.
Lord! we know what	Ach ano, víme snad, co jsme,
we are, but know not what	ale nevíme, co se z nás
we may be. God be	může stát...Bůh buď
at your table!	vaším hostem při jídle!

A právě v onom "my víme co jsme, ale nevíme co se z nás může stát", je zašifrováno dvou-světí. Ofelie překročila hranici "co jsme", zkusila jednu z mimo-lidských možností - šílenství. Je obtížné říci zkusila, neboť to nebylo jejím záměrem. Přesto se dostala do jiného světa. Je soustředěna na jiné věci, nebo jinak, na tytéž věci. Láska Ofelii dovedla do jiného světa, protože však nebyla opětovaná z druhého břehu, protože nevytvořila oblouk vzájemného odevzdání se a podpory, propadla se do noci. A Ofelie se jasnozřivě loučí, protože je již v jiném světě, kde ví, jak věci budou. Ví, že navzdory smrti věci dobře dopadnou, že svět pravdy bude obnoven oběťmi. Sama odchází do noci, to znamená spát nebo zemřít.

(A dream itself is but a shadow), jsme zde najednou na pokraji platonské jeskyně, v níž to, co je skutečnost, je stínem idejí, kde záměna snění a bdění je zároveň přechodem do jiného světa.

Co nás vlastně žene tímto světem? Jsou to sny, ambice, stíny, které jsou za vším? Sen je pouhý stín, říká Hamlet, a tím se nám alegorie spojují. Sen je tou pravou povahou věcí, je obdobný tušením, kterými se musíme zabývat, chceme-li proniknout k podstatě dějů. Snem se také projevuje jino-světovost. Na povrch vystupují symboly, které musíme rozšifrovávat, chceme-li poznat svět i sebe. Bez snů a snění není svět ozdoben fantazií a "připadá jako pustá výspa" (the earth, seems to me a sterile promontory) a kde ani "člověk není potěšením".

(Act II, scene II, lines 329 - 331)

Hamlet:

man delights not me; no nor	člověk mi není potěšením -
woman neither, though,	ne, ani žena,
by your smiling, you	i když svými úsměvy
seem to say so.	chce tvrdit opak.

Také tehdy, když Hamlet rozmlouvá s Ofelií o lásce, vzniká vícerozměrnost světa. Je to svět schizmaticky rozdělený na naději a realitu. Je to opět další rozměr, další z možností bytí, v níž se člověk může nacházet. V lásce se na svět díváme jinak. Jsme vytrženi z reality všednosti. Šedé se zabarvuje, dostává ostré kontury. Hamlet lásce nepropadne. Stále ji ovládá. Jen neostražitý rozum může být láskou zaskočen, ale to není Hamletův případ. On je soustředěn na svůj úkol.

Ofelie je obětí lásky. Brání se jí, bojí se vstoupit do jejich osidel, není racionální, ale emocionální typ a proto překročí jemnou hranici mezi láskou a šílenstvím z nenaplněné lásky, z nemožnosti uskutečnit ji, neboť by musela milovat vraha svého otce. A to je příliš velký úděl. Ofelie neví, jak situaci řešit. Miluje Hamleta, ale zároveň je poslušnou dcerou svého otce, vždyť vracela všechny Hamletovy dopisy a odmítala schůzky, jak jí to Polonius přikázal. A protože Ofelie není schopna situaci vyřešit, zmocní se situace ji samotné a ona zešílí.

Hamletův úděl spočívá v tom, že chce zabránit, aby se situace zmocnila lidí, aby se věci děly. Nenechá se ovládnout neřešitelnosti problémů, situacemi, z nichž není východisek, nebo které nemáme sílu vyřešit. Nepropadnout narafičenému světu, ani za cenu oběti svého života, to je Hamletův úděl. Hamlet tím, že situaci vyřeší pro sebe, vyřeší ji i pro všechny ostatní. Byl již osloven, zasvěcen do skutečných poměrů, které v Dánsku vládnou, nemůže se odpovědnosti zbavit. Tím, že se stává zosobněním spravedlnosti, překračuje individuální rozměr své existence k obecně lidskému. Musí využít všech prostředků, pro nápravu věcí, včetně lsti.

(Act III, scene IV, lines 200 - 210)

Hamlet:

I must to England;	Hamlet:
	Musím jet do Anglie;
you know that?	víte o tom?

Queen:

Alack!

I had forgot:

'tis so concluded on.

Hamlet:

There's letters seal'd;

Královna:

Rozhodli tak

- já na to zapoměla!

Hamlet:

Už dali pečeti

na tajné listy

and my two schoolfellows,	a ponesou je mí
Whom I will trust as	dva spolužáci;
I will adders fang'd	těm věřím jako
They bear the mandate;	jedovatým hadům.
they must sweep my way,	Aspoň mi dají lekci
And marshal me to knavery.	v podlosti.
Let it work;	Jenom tak dál!
For 'tis the sport	Vždyť je to skvělý žert,
to have the enginer	když nálož bouchne pod tím,
Hoist with his own petar:	kdo ji chystal.
and it shall go hard	To by tak hrálo,
	abych neuměl
But I will delve one yard below	udělat hlubší podkop
their mines,	než ti dva.
And blow them at the moon.	Vzlétnou na měsíc!
O! 'tis most sweet,	Tak to má být:
When in one line	lest musí vždycky
two crafts directly meet.	na lest narazit.

Má člověk právo jednat podle hesla " účel světí prostředky". Snad, když se jedná o ohrožení jeho vlastního života, pak má právo se bránit, a Hamletovi jde o život. Avšak ne každý účel posvěcuje prostředky. Rozhodně ne tehdy, když se jedná o účel osobního prospěchu. Hamlet je veden něčím, co jej přesahuje - spravedlností; ta očišťuje jeho počínání.

Ve scénách s herci je dvojsvětí dále modifikováno. Proměny imaginárního a reálného se zde střídají, nebo lépe řečeno, probíhají současně a poukazují tak na dvou-světovost skutečnosti. Divadlo je k tomu ideálním prostředkem, neboť vždy působilo impozantně. Bohaté zlacení, kostýmy, herecké výkony, ale především děj, to vše navozovalo situaci, umožňující mnohým prožít to, co by jinak neprožili. Z divadelních her přežily staletí ty, které se vymkly době, přesáhly ji v lidském rozměru, ty, které nebyly jen dokumentem doby, ale lidského údělu. Děj zasazený do kulis se zdá pravdivější, než pravda života. Je to obdoba katedrál, které velkolepostí a mohutností přibíjely člověka k zemi a nedovolovaly mu ani vydechnout. Zároveň katedrály a to, co se v nich odehrávalo, stejně jako divadlo a to, co se v něm odehrává, má vždy, kromě svého vlastního smyslu, ještě symbolický ráz, spočívající v zobrazování příběhu skrytého za aktuálním děním, za slovy a akty. V prožitku děje se člověk vymaňuje z instinktivního chování. Může se stávat pozorovatelem, ne účastníkem, i když je účasten. Zdá se mu, že pozorování jej zbavuje odpovědnosti, a že může věci jen posuzovat.

Nejprve jde o scénu, kdy se popisuje Priamova vražda, a kdy herec se natolik vžije do role, že zbledne a má v očích slzy. Polonius to konstatuje s překvapením.

(Act II, scene II, lines 550 - 551)

Polonius:

Look! wh'er he has not turned	Podívejte se!
his colour	Úplně změnil barvu,
and has tears in's eyes.	rozplakal se nám -
Prithce, no more.	prosím vás, dost!

Polonius není schopen pochopit jino-světovost, nikdy nepoodhalil roušku jevů, kdežto dobrému herci je umožněno cestovat z tohoto světa do světa intencí a vše prožívat, jak v tomto, tak i v jiném světě. Hamlet říká, že herci jsou

abstraktní a stručnou kronikou času. Nesou tedy v sobě něco více, než dává běžný život. To proto, že prožívají více životů, že prochází skrze světy.

(Act II, scene II, lines 556 - 559)

Hamlet:

for they are	At se tu mají dobře,
the abstracts and brief	protože herci,
chronicles of the time:	to je výtažek doby,
	sama její stručná kronika.
after your death you were	Raději si vyslužte špatný
better have a bad epitaph	epitaf po smrti než za živa
than their ill report while	špatnou pověst u herců.
you live.	

Zde se, v konfrontaci dvou světů, opět ozývá zá-světí. Dokonalost hereckého projevu připomíná Hamletovi jeho úkol. Vyčítá si, jaký je darebák a ničema ve srovnání s hercem, který se cele podrobil představě.

(Act II, scene II, lines 584 - 592)

Hamlet:

O! what a rogue and peasant	Jsem darebák
slave am I:	a trapný ničema.
Is it not monstrous that	Ten herec
this player here,	- nebylo to úžasné?
But in a fiction,	Jen tušil útrapy,
in a dream of passion,	měl o nich sen,
Could force his soul so to	a přece vnutil duši
his own conceit	představu
That from her working	tak živou, že mu zbledla
all his visage wann'd,	tvář a plakal.
Tears in his eyes,	Bolestí v rysech,
distraction in's aspect,	výmluvností gest
A broken voice,	i tónem hlasu,
and his whole function suiting	který se mu lámal,
With forms to his conceit?	celý se podrobil
	své myšlence.
and all for nothing!	A všechno pro nic za nic.
For Hecuba!	Pro Hekubu!

Bereme-li dějiny a tím i osudy lidí do svých rukou, musíme mít k tomu pádný důvod. Nemůžeme žít jen fantazii, představou, tedy tak jak žije herec ve svém převtělení. Důvod pro řízení osudů lidí musí mít kořeny, které nás přesahují, které dotvrzují naše domněnky. Hamlet takovýto důvod má, je jím spravedlnost. Proto si Hamlet tolik vyčítá svoji nečinnost, spílá si. Než však něco podnikne, potřebuje věcnější důkaz, než je jen doměnka sdělená duchem.

(Act II, scene II, lines 635 - 642)

Hamlet:

The spirit that I have seen	Ten duch
May be the devil:	je možná ďábel
and the devil hath power	- ďábel má i moc
To assume a pleasing shape;	tvářit se mile. Možná využil
yea, and perhaps	mé slabosti a melancholie -
Out of my weakness	
and my melancholy -	takovou mysl
As he is very potent	

with such spirits -	snadno ovládne -
Abuses me to damn me.	a chce mě zničit.
I'll have grounds	Musím odhalit
More relative than this:	věcnější důkaz!
the play's the thing	K tomu je hra;
Wherein I'll catch the conscience	zločinnou duši
of the king.	do dna propátrá.

Plně se však dvou-světí ukazuje tehdy, když herci hrají před královským dvorem představení "The Murder of Gonzago". Zde se odkrývá svět jevů a každodennosti, představovaný dvořany; i svět hry, která v sobě skrývá pravdu, představovaný herci. Ti, hrajíce drama, nevědí, co vlastně hrají. Nepohybují se sice v běžném světě, ale přesto zůstávají nevědomí. To jen talent jim umožňuje přestoupit do jiného světa a pohybovat se v něm, ale přesto nejsou za-svěcení, neboť přiblížit se pravdě vyžaduje více, než jen talent.

Jinak je tomu ovšem s Hamletem a Claudiem. Oba vidí ve hře něco jiného, než jen hru. Poznávají za vyřčenými slovy skrytou pravdu, která má možnost vyjevit se jen tak, že slovům, porozumíme ve světle toho, jak se věci skutečně udály.

Ostatní dvořané porozumí dramatu jen jako narážce, jako něčemu urážlivému; neboť, proč jinak by král uprostřed hry vstal a odcházel.

Herci hrají hru a neví, že hra je skutečností, zatímco skutečnost je zahrnuta do autu tak, že se ztratila z dohledu. Lidé, žijící v království Dánském neví, jak se věci mají, a ani po tom nepátrají. Skutečnost je Claudiem režirovaná a hraná, a hra je skutečností. Tyto dvě roviny se najednou při dramatu promísily a v představení každý může uvidět, pokud nenechá výzvu upadnout, za svět každodennosti. V divadle je svět obrácen naruby a abychom viděli svět jaký je, musíme se vždy dívat na něj nejen z té strany, z níž se nám ukazuje. V představení se světy rozestupují a narážka je škvirou, kterou můžeme prohledávat svět i sebe. Představení, stejně jako naše představy, jsou často důvodem k zamýšlení nad světem.

Kdo nevnímá druhou stranu světa, žije sotva půl života. I ta nejlepší restaurace, v níž jsou předkládány na nablýskaných mísách ty nejlákavější lahůdky, má svůj rub v podobě zamaštěných škopků plných neumytého nádobí, skladiště, drzé kuchaře a zlodějské číšníky. Nablýskané výkladní skříně, jsou tak nablýskané, aby odrážely pohledy nemajetných, dřinu při vydělávání peněz, chamtivost nebo zničené nervy podnikatelů, vášně, zlobu, i nudu spotřeby.

A nejen divadlo obrací svět naruby. To konec konců není ani jeho podstatou. Divadlo může svět obrátit jak chce, může skutečnost vylepšit do podoby iluze, které se tak krásně věří, může se přiřadit k nic neříkající nudě všednosti, a tak odvést prověřující rozum na cestu lenosti.

Zá-světí může být viděno v různých formách, avšak musí zde být vidoucí. Vždyť ani herci, ani dvořané nevidí nic, co by mohlo být viděno. To jen Hamlet a Claudius hře porozumí. Claudius proto, že sám byl tvůrcem skutečností objevující se ve hře. On sám se dopustil zločinu, který zahrál tak, že nebyl vidět, ale ví přesně, jak se věci mají. Druhým je Hamlet, který ví, protože mu byla zá-světím zjevena pravda. Pro Hamleta se divadlo stává důkazem o tom, jaká je skutečnost v okamžiku, kdy se světy za pomoci divadelního představení, převrátily.

Ve scéně, kdy na jevišti herci hrají na požádání Hamleta drama "The Murder of Gonzago" s několika verši, Hamletem

vepsanými, můžeme vidět i další prolínání světů. To proto, že také drama "Hamlet, princ Dánský" je hra, kterou sledují diváci. A tak z hlediště je možné vidět na další hlediště a z něj teprve na jeviště, na němž se odehrává, nikoli hra, ale skutečnost hry. To je přímá pobídka, abychom se i na hru "Hamlet, princ Dánský" dívali jako na něco, co je skutečností života, tedy tak, jak se na hru herců dívá Hamlet nebo Claudius. Neměli bychom se stát nevědomými diváky, jakými jsou dvořané, ale měli bychom vidět, co se za hrou skrývá, co je v ní vepsáno, totiž to, jaký je svět a jací jsme my.

My sami také víme, co je skutečnost, neboť jsme jejími spolutvůrci a každý z nás se může pokusit být i Hamletem, který měl tušení, jak se věci mají a vypravil se do zá-světí, aby to poznal. Také my jsme snad každodenně vystaveni nárážkám, které dávají tušit o co jde, ale musíme podniknout nebezpečnou cestu do světa pravdy. Žijeme ve dvou světech, aniž si to uvědomujeme. Není to jen svět našeho všedního jednání, který je prostředím našeho života, a v němž vládne obstarávání, ale i zá-světí, které si neseme hluboko uložené v sobě, je to řád světa pravdy, který pro sebe a v sobě musíme odhalit.

Porozumění světu, závisí vždy na tom, ze kterého hlediště se díváme. Pokládáme-li se za herce dějin a domníváme-li se, že hra je nám předepsaná, podobně jako je napsáno drama "Hamlet, princ Dánský", pak jsme se odsoudili do role diváků na jevišti světových dějin. V tomto případě se můžeme pokusit vypořádat, o čem hra pojednává. A protože jsme vždy i ve svém pasivním postoji spolutvůrci dějin, jsme blízcí postavení Claudia, neboť víme, jaká skutečnost je, nebo alespoň známe výsek skutečnosti. Dějiny, tedy jevy, jež se před námi odehrávají, můžeme vidět jako nárážku na to, co je za nimi skryto. Protože však dějiny nevytváříme sami, může se stát, že jsou zahrány tak, že se nedostaneme za ně, nevidíme jejich podstatné rysy a stáváme se členy Poloniovy rodiny, nebo dvořany, kteří dějinám jen přihlížejí, i když je i hrají. Rozšifrovat děj dějin můžeme z jeviště v závislosti na tom, jak přesvědčivě je děj předváděn, jak přesvědčivé jsou dějiny hrány.

Mnohem lépe se však dešifrace provádí z odstupu hlediště, neboť tam jsme zasvěcení a můžeme vidět děj v celku, zatímco na jevišti jsme odkázáni jen na úryvky dějů, to znamená na dobu, kdy hrajeme. Jsme-li vzdáleni, tedy jsme-li v hledišti, můžeme vidět vše, co je ve hře a tedy to, co se hraje. Vzdálenost, odstup, hlediště, z něhož se na svět díváme, je velmi důležité. Tímto hledištěm je úhel pohledu, názor, tedy způsob jímž zříme svět.

Hamlet se nedívá na představení, ale na Claudia. Dívá se do hlediště, aby uviděl, co se hraje. Dívá se jinak, než všichni ostatní a dívá se jinak, neboť již něco očekává, ověřuje si své tušení, které se mu ve hře potvrzuje. Hamlet ví, co hledá a proto ví, na co se má dívat. On sám vepsal skutečnost mezi řádky hry, skryl skutečnost do hry. Ostatní vidí jen hru, on však, skryt do šílenství, vidí skutečnost, neboť se dívá jinak. A tak jako herci vyslovují něco jiného, než je hra, tak i v hledišti divadla, v němž se hraje drama "Hamlet, princ Dánský", můžeme vidět buď hru "Hamlet, princ Dánský", nebo něco, co je skryto mezi řádky této hry, to znamená pravdu o lidech.

Abychom to však viděli, musíme se dívat jinak, než jen na jeviště, musíme se dívat do sebe, nebo mezi lidi, kteří na hru nějak reagují a skrze ně na svět mimo divadlo. A právě tyto reakce vypovídají o tom, jací jsme a jaký je svět. A musíme se dívat jinak, to znamená dívat se s již nějakým názorem, který si

s sebou neseme. Nesmíme se nechávat unášet dějem, a tím, co je před nás nastrčeno, ale musíme ve hře něco hledat a konfrontovat to s naším názorem. A totéž platí i tehdy, vyjdeme-li z divadla ven, i tehdy se můžeme dívat mezi lidi a pozorovat, jak reagují na děj dějin. Nesmíme se dívat jen na to, co nám divadlo "svět" ve hře "dějiny" předvádí, nesmíme se nechat hypnotizovat přesvědčivostí hry, ale musíme vědět, že jde o hru, v níž se hraje o všechno, že v sázce jsou dějiny samé, kterým musíme předem porozumět, máme-li ve skutečných dějinách i účinkovat, hrát svou roli.

Hamlet věděl, na koho se má dívat. Prosí Horacia, aby se díval společně s ním. Věděl dokonce jaká by měla být Claudiova reakce, má-li se potvrdit Hamletova domněnka a sdělení ducha Hamletova otce, že Claudius je vrah. Aby se stejně mohli dívat i ostatní dvořané, kteří sledují hru herců, museli by být zasvěceni. Museli by mít před-vědění, alespoň takové, jaké mají diváci hry "Hamlet, princ Dánský", nebo by museli správně dešifrovat Hamletem napsaná slova.

To jsou dva ze způsobu, jak se dostat za horizont jevů:

- mít před-vědění; nebo
- porozumět narážce a správně interpretovat děj(iny).

Hamletovo za-svěcení nepochází z tohoto světa, je jiné povahy. Má duchovní dimenzi, neboť se mu ho dostalo od Ducha. Duch se nezjevuje jen Hamletovi, ale promlouvá jen k němu. Zhlédnout ho mohou mnozí, ale porozumí jen vybraní, ti, kteří jsou osloveni, kteří mohou situaci změnit a tím vzít na sebe odpovědnost za děj(iny).

Hamlet je vyzván k pomstě (revenge) vraždy. Zá-světí nemá tolik sil, aby zasáhlo do děje (dějin) bezprostředně. Může tak učinit jen prostřednictvím za-svěcení. Děj(iny) je záležitostí lidí a ne duchů. Ti mohou jen v podobě impresí obnažit skryté.

Vzít děj(iny) do svých rukou, nemožnost podělit se s kýmkoli, je pramenem osamocení. Ostatní mohli Ducha jen vidět, ale stejně nemohou porozumět. Duch děje (dějin) promlouvá jen k někomu.

Zde je také naznačení, v čem se zakládá porozumění. Je velký rozdíl mezi těmi, kdo vidí a tím, kdo i porozumí.

Královna je slepá i hluchá, i když vidí a slyší. Zá-světí není její doménou snad, až když vypije číší otráveného vína se alespoň rozpomene na slova, která ji říkal Hamlet o tom, jaká je pravda. Nevíme, jestli Polonius alespoň slyší Ducha, nemůže již o tom vypovídat, neboť je Hamletem zabit; ale pravděpodobně ne, neboť by na to nějak reagoval.

Zá-světí za-svěcuje jen někoho do pravdy skutečnosti. V platonské tradici je pravda smyslově vázána na zrak, je viditelná. Pravý svět je vždy symbolizován světlem, ohněm, sluncem. Osvětlení je nutné, aby to, co je pravda, bylo vidět. Aristotelské pojetí mnohem více zdůrazňuje hmat. Pochopit, jaká je skutečnost, zároveň znamená, v aristotelské tradici, uchopit, držet, zmocnit se. Shakespearův Hamlet staví na porozumění a klade tak řeč do ohniska pozorností, neboť nestačí vidět, je nutné i slyšet.

Hamlet odpovídá na Poloniovu otázku, co čte(?) - slova, slova, slova.

(Act II, scene II, lines 195 - 196)

Polonius:

What do you read, my lord?

Hamlet:

Words, words, words.

Polonius:

Co to čtete, princí?

Hamlet:

Slova, slova, slova.

V této scéně pak Hamlet ukazuje, jak ve světě slov je možné překročit hranice běžného porozumění a proniknout do jiného světa. Jak lze porozumět jinak, než obvykle, smyslu, který slova s sebou nesou.

(Act II, scene II, lines 211 - 219)

Polonius: [Aside.]

Though this be madness, yet
there is method in't.

Will you walk out of the
air, my lord?

Hamlet:

Into my grave?

Polonius: (Aside)

Indeed, that is out

o' the air.

How pregnant sometimes

his replies are! a
happiness that often

madness hits on, which
reason and sanity could not

so prosperously be
delivered of.

Polonius:

Je, je to pomatené, a přece
to má hlavu i patu. - Příliš
čerstvého vzduchu vám

nesvědčí, princí.

Pojďte dovnitř.

Hamlet:

Do hrobu.

Polonius: [stranou]

To je opravdu dovnitř

a čerstvý vzduch

tam taky není.

Jak pádně umí odpovídat.

Šílenství mívá

šťastné nápady,

že by se zdravý rozum

na ně nezmohl.

My však víme, že Hamlet šílený není, že je to věcí slov a rozumění řeči, zda se nám podaří překročit hranice světů. Hamlet tuto hru slov zná, sám ji využívá a v dialogu s hrobníkem i vyslovuje, neboť se sám dostává do pastí dvojznačností významů.

(Act V, scene I, lines 147 - 148)

Hamlet:

How absolute the knave is!

we must
speak by the card,
or equivocation will undo us.

Ten chlap má ale

sebejistotu.

Musí se s ním mluvit na vlas
přesně, jinak se utopíme

v dvojsmyslech.

Slovy můžeme svět vystavit otázce, zproblematizovat všednost a tím se dotázat na to, co skrývá zá-světí, na smysl bytí.

V dialogu s lebkou je otázce dokonce vystaven i samotný smysl bytí tváři v tvář smrti. My jsme vždy v nějaké situaci, sám život je situací. Důležité však je, jak se k němu postavíme. Představy o našem postavení ve světě mají v tomto smyslu rozhodující důležitost. Je nepochybné, že zemřeme, a že, ať již se budeme líčit na prst tlustě (paint an inch thick), na každého z nás nakonec čeká tvář lebky; nebo se můžeme proměnit ve špunt (bung-hole), kterým budou ucpávat pivní sud. A někteří z nás již takto shnijí za živa

(Act V, scene I, lines 177 - 182)

Hamlet:

How long will a man lie

i' the earth

ere he rot?

First clown:

Faith, if he be not rotten before
he die, - as we have

Hamlet:

Jak dlouho trvá,

než člověk v zemi

shnije?

První hrobník:

Jestli neprohnul už za živa

- a v téhle době

many pocky corpses now-a-	nám sem přijde
days, that will scarce hold	moc prohnílých mrtvol,
the laying in, - he	které nevydrží
	ani přes jeden
will last you some eight year	pohřeb - tak to trvá osm,
or nine year; a	někdy devět let.
tanner will last you nine year.	Koželuhovi to trvá devět.

Hrobník a Marcellus hovoří podivuhodně shodně. Oba patří k těm, kteří si uvědomí své imprese. Nedivají se však, nepátrají po tom, co jim dojmy napovídají, co se za nimi skrývá

(Act I, scene IV, lines 90)

Marcellus:

Something is rotten	Páchne to v naší zemi
in the state of Denmark.	hnilobou.

Neodbytnost smrti je tím, co naplňuje život, neboť je výzvou k určitému žití. Je výzvou k realizaci toho, co považujeme za svůj životní úděl, a smysl života. K tomu se jen těžce propracováváme, neboť nejdříve se musíme naučit dobře znát sebe sama. Odpověď na otázku po smyslu bytí, však nemůžeme nalézt ve vnějším, ale v sobě. Je to osud, který nás motivuje(?), nebo to jsou představy, které máme o světě a o svém postavení v něm? Hamlet odpovídá - osud a naše připravenost správně reagovat na události.

(Act V, scene II, lines 232 - 238)

Hamlet:

Not a whit, we defy augury;	Nic takového!
there's a	Předtuchy ať jdou k čertu!
special providence in the fall	I vrabec spadne
of sparrow. If it	jen na pokyn shůry.
be now, 'tis not to come;	Co se stane teď,
if it be not to come, it	nestane se jindy -
will be now; if it be not now,	když ne jindy,
yet it will come:	stane se to teď
	- a když ne teď,
	stejně nás to
the readiness is all.	nemine - být připraven,
Since no man has aught	jen na tom záleží.
of what he leaves,	Z toho, v čem
	žijeme, nikdo nepozná,
what is't to leave betimes?	kdy je na čase, aby odešel,
Let be.	tak proč o tom mluvit.

Lidství pojaté jako úděl se opakovaně promítá v Hamletově myšlení. On si je plně vědom, že musí před něj postavený úkol splnit. Hamletovo omezení ve volbě činů si uvědomují také všichni kolem něj. To je jen zdání, že čím vyšší postavení ve společnosti lidé zaujmou, tím svobodnější může být i jejich rozhodování. Členové královské rodiny jsou svázáni mnohými konvencemi a povinnostmi. Laertes to jasně říká Ofelii a jeho úvaha se nevztahuje jen na city, které chová Hamlet k Ofelii, ale má obecnější platnost.

(Act I, scene III, lines 16 - 24)

Laertes:

his will is not his own,	Na jeho vůli nelze spoléhat.
--------------------------	------------------------------

To vše si uvědomuje také Hamlet a proto mu jeho život připadá jako osudem řízený, jako by z cizí vůle žitý. Hamlet se však zároveň snaží této určenosti porozumět jako službě obci, nikoli jako službě své žádostivosti. V jeho mysli se neustále vynořují myšlenky o smyslu života, a o naplnění úkolu, který je tolik tíživý.

Hamlet trvale vystavuje svět otázkám: Být, či nebýt(?); Jak dlouho trvá, než člověk v zemi shnije(?); Co se s ním stane po smrti(?); špunt do sudu(?); Co je člověk(?); Je zde pro potravu a spánek(?); K čemu je nám rozum(?)

Je zapotřebí zaměstnávat více rozum, než žaludek. Jen v tom případě totiž obracíme pozornost ke svému postavení ve světě, a jen tak překračujeme animální rovinu svého života. Pokoušíme-li

se pokládat otázky a hledat na ně i odpovědi, pak rozum začíná vládnout našemu chování, a tím se propracováváme postupně k pochopení světa a také k sobě a ke svému sebe-uvědomění.

Můžeme žít i tak, že věci a události bereme jako hotové, že se neptáme co věci jsou, a proč jsou, že se snažíme jen o vyhnutí se bolestivým věcem a o příjemné prožití života s plným žaludkem a dostatkem spánku. Jestliže se však zeptáme: Co je člověk, jako to učinil Hamlet, musíme se zamyslet nad tím, nejen, co jsme, a jací jsme, ale také proč tady jsme? A v takovýchto případech vždy dáme svět do závorek a zaměříme pozornost na svůj vlastní život, na své pocity. Začínáme tyto pocity postupně artikulovat ve vztahu k jednotlivým situacím, do nichž jsme byli vrženi, a dostáváme se k sebeanalýze motivů svého chování. Jen tak je možné porozumět okamžikům, kdy jsme byli ve vleku vnějších okolností a splývali s nimi, a kdy se nám naopak podařilo na situaci reagovat podle toho jací jsme, kdy jsme jednali podle principů a hodnot, které uznáváme, t.zn. kdy jsme se stávali sebou samými. Toto rozlišení je důležité.

Pozorujeme-li Hamletovo počínání, pak bychom mohli říci, že zdánlivě dominující odpovědí na otázky, které si klade je odvěta (revenge) za čin, který byl spáchán na jeho otci, a tudíž, že Hamlet byl ve vleku situace. Jenže Hamlet jedná tak, že jeho činy se vztahují k něčemu, co přesahuje rovinu, v níž se svět bere jen takový, jaký je. Nejde mu jen o odvetu, ale o spravedlnost, o ustanovení pravidel normálního života, kdy zlo musí být rozpoznáno a potrestáno, kdy v Dánsku budou vládnout spravedlivé poměry. Hamlet ať již slovně, nebo činy, vystupuje proti ryzímu zlu, které je představováno Claudiem a snaží se, aby čestnost, pravda a spravedlnost došly k naplnění.

Některé jeho činy jsou rozporné, ale jen, když se na ně díváme v jejich izolovanosti. Tak je tomu s jeho dosti hanebným chováním vůči Ofelii, s vraždou Polonia, a se lstí, kterou použije proti Rosencrantzovi a Guildensternovi vrcholící paděláním dokumentu a královské pečeti. Jestliže bychom chtěli tyto jeho činy vysvětlit, pak nemůžeme užívat jen dílčí a etické hledisko. Vždyť Hamlet mohl snad konkrétní události vyřešit i jiným, méně tragickým způsobem. Podíváme-li se však na celkový dopad Hamletovy činnosti, pak vidíme, že zlo muselo být vykořeněno do všech důsledků, aby emendace mohla započít a aby spravedlnosti bylo učiněno zadost.

Odstranění zla musí být úplné, protože si nelze dělat žádné iluze o lidech a o jejich uctívání dobra.

(Act II, scene II lines 388 - 392)

Hamlet:

for my uncle is	Dokud byl živ
King of Denmark, and those	můj otec, mnoho lidí se mému
that would make	strýci pošklebovalo.
mows at him while my father lived,	A když je teď strýc králem,
give twenty,	kupují všichni jeho
	podobizny,
forty, fifty , a hundert ducats	i ty nejmenší, za dvacet,
a-piece for his	čtyřicet, padesát i sto
picture in little	dukátů.

Lidé uctívají vždy toho, kdo má moc a proto je nutné vykořenit zlo jako celek, neboť by se mohlo stát, že potrestáním jen hlavního vinníka by zůstalo dosti opor pro další setrvání říše zla. Tak lze také vysvětlovat Hamletovo chování.

Otázka moci zde hraje nepochybně důležitou roli. Je to

Na život se musíme dívat jako na celek, chceme-li rozpoznat, jaké stopy individuum zanechává v historii. To, že jsme ve vleku vášní, nedokonalostí rozumového usuzování, nebo vnějších stimulů, které nás stravují, je nepochybné. Ale jednání pod tímto tlakem může být buď dominantou našeho života, nebo jen epizodní záležitostí. Důležité je, jaký cíl svým životem sledujeme.

Hamletův cíl je zřetelný. Chce být čestným člověkem.

Hamlet:

Rightly to be great	Být velký neznamená
Is not to stir without	bouřit se bez
great argument,	velkých příčin,
But greatly to find quarrel	ale ze všech sil
in a straw	vést boj o pouhé
When honour's at the stake.	stéblo slámy tam,
	kde byla ohrožena naše čest.

Hamlet chce také nápravu poměrů. Duch ho sice vyzývá jen k pomstě vraždy, ale Hamlet porozumí svému úkolu šířeji.

Hamlet:

The time is out of joint; Doba se pomátla.
 O curse spite, Pekelný trest
That ever I was born že k nápravě ji zrovna
 to set it right! já mám vést!

A právě obsáhlost úkolu a nutnost obrátit světy, což je vázáno na odstranění všech ohnisek zla, je tím, co v jednotlivostech a z povrchního pohledu činí z Hamleta rozporuplnou osobnost.

Proto také Hamlet chce, aby Horacio zůstal na živu a všem vyprávěl jeho příběh, aby osvětlil motivy, které jej vedly k hrůzným činům. Bez pravdivého vysvětlení by Hamletovo počínání bylo maniakální. Vysvětlení je nutné, protože na cestě dosažení spravedlnosti padly jako oběti také další životy, a snadno by se mohlo stát, že důvody Hamletových činů by byly zastřené, nebo interpretovány podle toho, jak by se to hodilo. Pravda musí být vyslovena, protože jinak by nikdo nepochopil, o co se jednalo a jakou cestou se má dále ubírat království Dánské.

Hamlet:

O! I could tell you - Všem, kteří nevědí,
But let it be. Horatio, I am dead; o co mi šlo,
Thou liv'st; report me dej o tom
 and my cause aright věrnou zprávu
To the unsatisfied.

Horatio: Horacio:

Never believe it;	Ne, nezůstanu živ.
I am more an antique Roman	Jsem Říman víc
than a Dane:	než Dán.
Here's yet liquor left.	To, co tu zbylo, patří mně.
Hamlet:	Hamlet:
As thou'rt a man,	Jsi muž! Dej sem ten pohár,
Give me the cup: let go;	hned ho pusť.
be heaven, I'll have't.	
A God! Horatio,	Jak uboze by znělo
what a wounded name,	moje jméno,
Things standing thus unknown,	kdybys všem nevysvětlil,
shall live behind me.	co jsem chtěl!
If thou didst ever hold me	Jestli jsem byl kdy blízký
in thy heart,	tvému srdci,
Absent thee from felicity awhile,	zřekni se ještě na čas
	blaženství,
And in this harsh world draw	trap se tu v drsném světě
thy breath in pain,	chvilí dál
To tell my story.	a vypověz můj příběh.

Výpověď je nutná, bez pochopení se světy nepřevrátí a poměry se nenapraví.

Jestliže náš život je směřován jen takovými úkoly, jakými jsou rodinný život, nebo poctivost v práci, můžeme jej úspěšně prožít. Klademe-li si cíle obsáhlejší, týkající se širšího okruhu lidí a zahrnující, vedle hledisek morálních i estetická, chceme-li zároveň i plně prožít lásku, a chceme-li i žít svobodně, plně sebevědomě a zároveň i šťastně, pak je náš cíl nejen širší, ale rovněž vyžadující větší úsilí i schopnosti. To, jaký úkol si vytýčíme závisí především na tom, co všechno v sobě, nejprve v podobě pocitů a později i artikulovaně, rozpoznáme. Neklademe-li před život obdobné úkoly, pak můžeme být jen objektem porovnávání s transcendentními hodnotami; avšak směřujeme-li vědomě k nějakému sebe-naplnění, stáváme se sobě samotným mírou svého života a jeho seberealizace. Hodnoty, původně transcendentní, se mění na imanentní.

Hamlet si klade velké cíle. To, co v sobě rozpoznal také uskutečnil. Mnohé další motivy svého života musel obětovat, aby dominující úkol byl realizován. A z toho plyne zdánlivá chaotičnost v jeho činech.

Nejzběsileji si snad počíná ve vztahu k Ofelii. Hamlet rozpoznal v sobě lásku k Ofelii a obětuje ji, neboť tuší tragiku, kterou s sebou nese jeho úkol. Tak z lásky se vzdává lásky. Žádá Ofelii, aby včas odešla do kláštera, a nebyla tak do ničeho zatažena.

(Act III, scene II, lines 132 - 135)

Hamlet:	
What should such fellows,	Proč se tu vůbec mezi
as I do crawling	nebem a zemi mají plazit
between heaven and earth?	takoví chlapi jako já?
We are arrant	Jsme všichni prohnání
knaves, all; believe none of us.	lotři, nikomu z nás nevěř -
Go thy ways to	jdi svou cestou,
a nunnery.	do kláštera.

Hamlet odmítnutím lásky, obětuje něco niterně svého. Proto je jeho počínání zběsilé. Je to stejné, jako by se vzdal snahy o nápravu poměrů v Dánsku, jako by se vzdal pomsty. Něco z jeho osobností je obětováno.

Hamlet je postaven před volbu mezi dvěma absolutními hodnotami - spravedlností a láskou. Hamletova láska k Ofelii byla velká, dokumentuji to slova nad jejím hrobem.

(Act V, scene I, lines 291 - 293)

Hamlet:

I lov'd Ophelia:	Já ji miloval.
forty thousand brothers	Byť měla bratří čtyři
Could not, with all their quantity	tisíce, svou láskou
of love,	nepředstihnou
Make up my sum.	moji lásku

Hamlet se musí rozhodnout mezi láskou a spravedlností, a vybírá spravedlnost.

Snad je k tomuto rozhodnutí někde v pozadí své mysli veden uvědoměním si chování matky, která zradila lásku k jeho otci a proto i on očekává faleš od žen. Hamlet ovšem nemůže důvěřovat ani spravedlnosti, i ta je slepá, ať již je realizovaná lidmi nebo posledním soudem. Spravedlnost je však obsáhlejší, dotýká se většího počtu lidí, a může také přinést blaho více lidem. Kdežto láska je věcí individuálního rozměru. Hamlet individuální cíle odhazuje, neboť, jakožto člen královské rodiny, cítí především odpovědnost za celek.

Takovéto pochopení svého postavení ve světě není časté. Většina z nás prožívá existenci skrze intimní prožitky světa a nikoli přes transcendentní hodnoty, které mnohdy jen s obtížemi v sobě rozpoznáváme. Hamletův altruismus není sublimací egoismu, ale ryzím postojem. Oběť lásky je součástí trestu, který bere na sebe za skutky, jež musí vykonat.

Je obtížné vybudovat stát na požadavku oběti jedinců, i když se to čas od času proklamuje. V historii mnohých národů jsou na hrdiny pasování lidé, kteří nejvyšší oběť života přinesli. Jsou jim stavěny pomníky a tvoří koloryt národa. Stejně důležité však je, co oběť lidem přinese. Někdy k prospěchu národa není ani oběť nutná, může být nahrazena tvůrčí činností.

Avšak Hamlet takovouto volbu neměl. Předstírá šílenství i před Ofelií. Alespoň tak ona pochopila Hamletovo chování a hledá pro něj v modlitbách přímluvu a pro sebe útěchu. Hamlet se však již nemůže vrátit k bezprostřednosti a něze původního vztahu. Skrývá se za šílenství z lásky, aby mohl lépe pozorovat skutečnost. Činí tak i ze své lásky k Ofelii nástroj, pomocí něhož se může dobrat svého hlavního cíle.

Hamlet se loučí s Ofelií dlouhým pohledem, jako by si ji chtěl vepsat natrvalo do své mysli.

(Act II, scene I, lines 87 - 91)

Ophelia:

He took me by the wrist	Chytil mě v zápěstí
and held me hard,	a pevně svíral,
Then goes he to the length	pak trochu odstoupil,
of all his arm,	na délku paže,
And, with his other hand	a s druhou rukou
thus o'er his brow,	takhle u čela
He falls to such perusal	začal mi dopodrobna
of my face	zkoumat tvář,
As he would draw it.	jako by mě chtěl kreslit.

A další scéna, v níž již skryt do šílenství posílá Hamlet Ofelii do kláštera, je plná odchodů a návratů. To vše symbolizuje kolik ztrácíme, vzdáváme-li se lásky, nakolik je to bolestné.

Ztráta lásky je vrcholně emocionálním prožitkem. Hamlet rozumově dospěl k nutnosti vzdát se lásky, k rozhodnutí, že bude lépe poznávat skutečnost, bude-li považován za ne-rozumného. Jeho rozchod není nahodilý, ale inscenovaný, nejedná z náhlého popudu, ale z ovládané jinakosti svých postojů. Dostává se do hry, která řeší skutečnost.

Jinak je tomu ovšem se zabitím Polonia. Zde nalézáme Hamleta krajně rozrušeného divadelním představením, které poskytlo důkaz stvrzující tušení o vraždě jeho otce; nerozhodností, s níž stál nad bezbranným králem s vytaseným mečem; i hádkou se svou matkou. V tomto rozpoložení bodne do závěsů, aniž ví, kdo se za nimi skrývá a zabije špehujícího Polonia.

Byla-li hlavní pohnutkou Hamletova chování snaha o spravedlnost, o převrácení světů tak, aby viníci byli potrestáni a normální poměry opět ustanoveny, pak mohl modlicího se krále zabít. Tím by spravedlnosti bylo učiněno zadost. Hamlet si sice myslí, že by se nepomstil (And am I reveng'd? - No.), nicméně vrah by nadále nevládnul. Sám pro sebe již důkaz o králově vině získal, neboť Claudiova reakce na divadelní inscenaci byla výmluvná.

Kdo by se však vlády zmocnil? Hamlet? Dokázal by vůbec někoho přesvědčit, že Claudius byl vrahem jeho otce, když jej zabil modlicího se? Neučinil by v očích všech z vraha obět a ze sebe vraždícího maniaka, kterému svěřit trůn by bylo rizikem? Hamlet tedy čeká na vhodnější příležitost, nejlépe takovou, kdy Claudius nebude připraven na cestu k Bohu, a kdy by pravda vyšla najevo pro celou obec.

Může si Hamlet myslet o chvíli později, když probodne špicla za záclonou, že zabije krále? Jestliže někdo špehuje, již není ve stejné situaci jako ve chvíli pokání a tudíž i trest na nebesích je pravděpodobnější, protože umírá ve chvíli hříšného chování. Kdyby v této chvíli Hamlet zabil místo Polonia krále, už by byl také v lepším postavení i v očích veřejnosti, stále by však nebylo zjevné, oč vlastně šlo, že šlo o záchranu Dánska. Vysvětlit, nakolik zlotřilý král vládnul, by bylo stále obtížné. Vždyť ani královna nechce věřit tomu, jak se věci mají, i když sama viděla Claudiovu reakci na divadelní představení. Vše, co ji Hamlet říká svádí na Hamletovo šílenství.

Scény, kdy Hamlet stojí s vytaseným mečem nad modlicím se králem, a kdy pokračujíc nejkratší cestou ke královně, probodne Polonia, následují těsně za sebou a bylo by obtížné představit si, jak se král mohl nepozorovaně za závěsy dostat. Proto je nutné hledat pro Hamletova slova, která říká k již mrtvému Poloniovu, nějaké jiné vysvětlení.

(Act III, scene IV, lines 31 - 33)

Hamlet:

(To Polonius)

Thou wretched, rash,
intruding fool, farewell!
I took thee for thy better;
take thy fortune;
Thou find'st to be too busy
is some danger.

(K Poloniovu)

Všetečný ubožáku,
Bůh buď s tebou.
Myslel jsem, že jsi víc.
Teď máš svůj díl
a víš, co hrozí,
když se všude cpeš.

Hamlet se mohl domnívat, že je ve velkém nebezpečí. Po nedohraném divadelním představení si Hamlet jistě dokázal představit, že Claudius mohl mít dojem, že byl odhalen a tím

i ohrožený, a že mohl zosnovat spiknutí, za účelem Hamletova zavraždění, i když i na to nebylo mnoho času. Hamlet však ví, že Claudius osnoval spiknutí již před představením, že jej posílá pryč z Dánska. Snad proto, při prvním pohybu, aniž se přesvědčil o koho jde, probodne Hamlet osobu za závěsem.

Jsme oprávněni někdy takto jednat, jak jednal Hamlet, to znamená, vzít spravedlnost do svých rukou a učinit ze sebe nástroj spravedlnosti? Můžeme být soudci, když soudy zklamou, máme právo i jednat, nebo jenom odhalovat skutečnost?

Mnohé nás přesvědčuje, že spravedlnost, pokud je v rukou státu, je spravedlností státní. Jen tehdy, je-li spravedlnost podložena nezávislostí a moralitou soudců, má své oprávnění. V tomto případě totiž soudce nerozhoduje z jiné, než všeobecně lidské pozice, tedy podle takových hodnot, jež jsou všemi lidmi uznávané a na nichž by se všichni shodli, kdyby se jich samotných netýkal posuzovaný případ. Ctít špatné zákony obce není ctností, ale zbabělostí. Tak můžeme posuzovat alespoň ty případy, v nichž dochází k nepotrestanému porušování etických norem. Jestliže v takovýchto případech uskutečňujeme spravedlnost, pak jedinec, který takto koná, sice nejedná podle práva, ale podle spravedlnosti a morálky. Na druhé straně velké nebezpečí plyne také z individuálního výkonu spravedlnosti. Jedná-li někdo, jakoby sám byl právem, pak se pasuje na Boha. Individuální posuzování činů jako zločinů je vždy individuálním ohodnocením, které má většinou daleko ke spravedlnosti. A tak je nejlepší a historicky nejosvědčenější formou nezávislost a moralita soudců.

Hamlet odsoudil Claudiův čin a bere nejen spravedlnost, ale i právo do svých rukou. Soudy, byly-li jaké, na tento zločin nestačí, přesto však spravedlnost musí být naplněna.

Polonius se však ničím takovým, jako Claudius, neprovinil. Byl intrikářem, špehoval, byl patolízalem, donášečem. Měl mnohé nectnosti, avšak jen ztěží bychom mohli připustit, že jak z hlediska spravedlnosti, tak i morálních zásad, si zasloužil smrt. Poloniova smrt byla trestem, který měl postihnout někoho jiného, snad číhajícího vraha. Polonius padl náhodně. Být v ohnisku děje (dějin) přináší možnost do děje (dějin) zasáhnout, zároveň je to však nebezpečné místo. Je to místo, kde se střetávají zájmy, kde se vyhrocují konflikty, kde se bojuje na život a na smrt o životy a smrt lidí i koncepce státu. Mnozí v tomto ohnisku děje (dějin) nepřežijí. A to je případ Poloniův. On se stavěl mezi Claudia a Hamleta, byl v tomto střetu prvním na ráně a tak také první rána zasáhla právě jeho. Nikdo ho do tohoto střetu nezatahoval, sám se tam cpal.

(Act V, scene II, lines 60 - 62)

Hamlet:

'Tis dangerous when	Pro podlé povahy
the baser nature comes	je nebezpečné
Between the pass	strkat nos tam,
and fell-incensed points	kde velcí soupeři
Of mighty opposites.	jsou rozpálení bojem.

Dalšími, kteří se vsunuli mezi Claudia a Hamleta byli Rosencrantz a Guildenstern. Také oni, v roli služebných lidí, se dostali do středu děje (dějin). Měli za úkol odvézt Hamleta do Anglie k popravě a převrácením světů byli popraveni sami. Hamlet se v tomto případě dopouští lsti a podvodu, které staví proti lsti Claudiově. Chrání tak svůj život, i když by ho možná mohl ochránit i jiným způsobem.

Hamlet si všechny tyto události vysvětluje jako epizodní

osudové určení.

(Act V, scene II, lines 10 - 11)

Hamlet:

There's a divinity	Z toho vidíme,
that shapes our ends,	jak prozřetelnost řídí
	naše cesty,
Rough-hew them how we will.	i když jsme zbloudili.

To, že si Hamlet ponechal Claudiův příkaz, v němž jsou angličané vyzýváni k jeho popravě, je prvním hmatatelným důkazem o Claudiově věrolomnosti i pro veřejnost. Způsob, jakým Hamlet důkaz získal, on sám omlouvá tísní, do níž se dostal.

(Act V, scene II, line 17)

Hamlet:

- My fears forgetting manners -	Tíseň mě naučila nedbat
	mravů.

Také smrt Rosencrantze a Guildensterna byla způsobena jejich vstupem do ohniska střetů, stejně jako před tím tam vstoupil Polonius.

Hlavní vinník je však potrestán, až když vyjde pravda najevo, až je Claudius veřejně, před celým dvorem usvědčen Laertem a až královna dosvědčí, že víno, které bylo pro Hamleta připraveno, bylo otrávené.

(Act V, scene II, lines 325 - 337)

Hamlet:

Treachery! seek it out.

Laertes falls.

Laertes:

It is here, Hamlet.

Hamlet, thou art slain;

No medicine in the world

can do thee good;

In thee there is not

half an hour of life;

The treacherous instrument is

in thy hand,

Unbated and envenom'd.

The foul practice

Hath turn'd itself on me;

lo! here I lie,

Never to rise again.

Thy mother's poison'd.

I can no more. The king,

the king's to blame.

Hamlet:

The point envenom'd too! -

Then, venom, to thy work.

Stabs the King.

All:

Treason! treason!

Hamlet:

Hledejte původ zrady!

Laertes:

Tady je.

Jsi na smrt raněn,

zemřeš, Hamlete.

Žádný lék nepomůže.

Zbývá ti

ani ne půlhodina života.

Sám držíš v ruce

nástroj úkladu,

ostrý a jedem napuštěný

rapír.

Zrada se vymstila

- už nevstanu.

I královnu, tvou matku,

zabil jed.

Nemohu dál - král,

král to zavinil.

Hamlet:

To ostří že je namočeno

v jedu?

Ať tedy vykoná své dílo.

Probodne krále.

Všichni:

Zrada!

V tomto okamžiku již bude Hamletovi každý věřit a z Hamleta - šílence se stává Hamlet - hrdina, který zachránil Dánsko.

S tím, jak život přechází ve smrt, bytí v nicotu, zároveň se převrací světy pravdy a jevů. Výpovědi umírajících jsou pravdivé,

usvědčující, nikdo o nich nepochybuje. Jsou to již slova z jiného světa, který nemůže být zrelativizován ambicemi a žádostmi. Vše tělesné již přestalo hrát svou roli a lidské, jakožto duševní, již není strháváno animalitou. Hlubiny našeho duševna vystupují na povrch, aby se vystavily posouzení. To vše v krátkém okamžiku smrti.

Být nebo nebýt. Jak to rozhodnout? Hamletova odpověď je - být, ale dar bytí je vzácným darem, který přesahuje naši individualitu, proto ho nemůžeme prožít v lhostejnosti k transcendentním určenostem naší existence. My se vrodíme do světa, vrodíme se do životní situace, kterou je nutné nejprve dešifrovat, abychom pochopili proč jsme zde a proč jsme obdaření rozumem.

To, že jsme zde a že máme schopnost rozvažovat, není jen tak samo od sebe. Jsme předem vybavení k nějakému úkolu, který je odlišný od spánku a obstarávání potavy. Svůj úkol však musíme nejprve rozpoznat. První instancí při tomto sebepoznávání jsou dojmy, impresy, o nichž musíme přemýšlet, abychom si je plně potvrdili. Imprese přichází odněkud z hlubin naší mysli a to naznačuje, že vše si neseme už s sebou, že jsme již nějak před-vybavení pro život a tato výbava je také naším nejvlastnějším nitrem.

Jakmile identifikujeme všechny ideje, jimiž je náš pobyt určen, zbývá již jen vše uskutečnit a tím i naplnit svůj život.

Hamlet toto vše učinil.

-
- 1) W. Shakespeare: Complete Works: Edited by W.J. Craig, M.A., Oxford University Press 1984, s. 870 - 907;
W. Shakespeare: Hamlet, Přeložil: Z. Urbánek. Praha, Odeon 1966, 169 s.

(c) Karel Pstruzina
kat. filosofie VŠE
W. Churchilla 4
Praha 3, 130 00